

POPULACIJA PASA LUTALICA: POTENCIJALNA „EKO BOMBA“

Aida Katica

Sažetak

Populacija pasa lotalica je duži niz godina prisutna na području Bosne i Hercegovine, a odsustvo ljudske podrške za pse uzrokuje aktivaciju njihovih mehanizama samoodržanja i povratak prirodnom obrascu ponašanja. Analizirajući faktore rizika prisutvo pasa u urbanim i ruralnim područjima ima negativan utjecaj na zdravlje stanovništva. Izlučivanje urina i fekalija te onečišćenje javnih i obradivih površina uzrokovano je sporadičnim pojavljivanjem nekih zoonoza poput ehinokokoze. Najveći broj ugriza pasa lotalica zabilježen je u Tuzlanskom kantonu, a u Kantonu Sarajevo je registrovano 98 ugriza na 100.000 stanovnika. Nije zabilježen niti jedan slučaj humanog rabiesu uprkos velikom broju pasa lotalica, kao i velikom broju ljudi koji su ugrizeni u Bosni i Hercegovini. Reduciranje velikog broja pasa lotalica zahtjeva skup mjera i aktivnosti kao što su: primjenjivi pravni okvir, održivo udomljavanje, kastracija pasa, izgradnja skloništa, eutanazija bolesnih i agresivnih pasa.

Ključne riječi: psi lotalice, zoonoze, ugrizi.

Student Univerziteta u Sarajevu - Veterinarskog fakulteta

Uvod

Smatra se da je predak domaćem psu (*Canis lupus familiaris*) bila životinja koja je slična vuku, vjerovatno mješanac između vuka i čaglja. Prilog tačnosti ove tvrdnje je činjenica da se i danas pripitomljeni psi mogu uspješno razmnožavati i sa vukovima i sa čagljovima. Neki zoolozi smatraju da se svi psi mogu podijeliti u dvije velike grupe - na one koji su slični vukovima i na one koji su slični čagljovima (Fogle, 2005).

Psi su zbog svoje sklonosti skupljanja ostataka hrane priklonili se čovjeku, a on je ubrzo otkrio, razvio i iskoristio sve mogućnosti ove inteligentne, vješte i poslušne životinje. Danas, domestificirani pas se uspješno adaptirao za mnoge namjene, a rezultat selekcijskog rada je veliki broj pasmina različitih oblika, veličina i sposobnosti. Zajednička karakteristika svih pasmina je odanost svom gospodar. Ukorištena je izreka da je pas čovjekov najbolji prijatelj (Katica i sar., 2017^a).

Pas je životinja koja pripada čoporu i ima urođenu potrebu za životom u sistemu hijerarhije. Već sa četiri do pet sedmica očigledno je koji dio legla je dominantniji i kako se ta dominacija iskazuje. U optimalnim uvjetima života fertilitet (plodnost) kod pasa iznosi oko 85%. Za samo šest godina par plodnih pasa i njihovo potomstvo, u optimalnim uslovima, može dati čak 67000 štenaca (Orca, 2005).

Psi lotalice

Psi lotalice su psi koji su bez nadzora vlasnika i obično slobodno hodaju po ulicama i drugim javnim prostorima bez odgovarajućih identifikacijskih oznaka (Orca, 2005). Nakon što su ih dojučerašnji vlasnici napustili, psi koji su ranije bili naviknuti na posebne i vrlo prihvatljive životne uvjete, zadesila ih je konfuzna situacija. Nastupio je niz krupnih egzistencijalnih problema za pse; značajna promjena teritorijalnog statusa i deficit hrane. Odgovor na ovakvu egzistencijalnu ugroženost je aktiviranje meha-

nizama za samoodržanje i povratak prirodnim obrascima ponašanja (Katica i sar., 2017^a; Katica i sar., 2017^b).

Prema (SZO) Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji, WHO (1988), psi lotalice su podijeljeni u 4 grupacije:

- psi koji su napušteni ili su izgubili vlasnika,
- psi poznatih vlasnika koji se slobodno kreću po javnim mjestima bez nadzora vlasnika,
- psi koji nikada nisu imali vlasnike i koji su rođeni na ulici,
- divlji psi.

Porast brojnosti populacije lotalica u svijetu bilježi epidemičan trend. SZO je ustanovila da populacija pasa na planeti Zemlji iznosi više od 500 miliona. Također je ustanovljeno da čak 75% ukupne populacije pasa čine psi lotalice (Orca, 2005).

Posebno rastući trend populacije pasa lotalica zabilježen je u mnogim zemljama Afrike i Azije. Primjerice, ne postoje konkretni podaci o populaciji pasa lotalica u Bangladešu, ali je procijenjeno da je broj pasa lotalica u jugoistočnoj Aziji bio 37,5 miliona sa godišnjim rastom od 10% (Griego i sar., 1995; Agarwal i Reddajah, 2004). Zapadnoeuropske države imaju tendenciju povećanja pasa kao kućnih ljubimaca, a populacija pasa lotalica u tim zemljama nije prisutna.

Psi lotalice u Bosni i Hercegovini (BiH)

U prijeratnom periodu u BiH populacija pasa lotalica nije bila mnogobrojna i bila je zastupljena uglavnom u urbanim sredinama. Tokom agresije na BiH, mnogi kućni ljubimci (psi) su izgubili svoje vlasnike ili svoj „povlašteni status“ pa su oni, a kasnije i njihovi potomci, postali psi lotalice. U postratnom periodu, populacija pasa lotalica je imala tendenciju stalnog povećanja kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima. Jedan od ozbiljnih razloga njihove stalne tendencije povećanja su područja kontaminirana minsko-eksplozivnim sredstvima, a koja su predstavljala

omiljenu lokaciju za njihov boravak i nekontroliranu reprodukciju. Na takvim područjima higijeničarske službe nisu mogle intervenirati. Na osnovu inspekcijskih saopštenja, na području Kantona Sarajevo, procijenjeno je da je bilo 6000 – 7000 pasa lotalica, a na prostoru Federacije BiH između 80000 - 100000 pasa lotalica (Katica i sar. 2006).

BiH je po ugledu na zemlje regiona, a primarno slijedeći upute Europske unije, na 25. sjednici Doma naroda BiH, održanoj 26. februara 2009. godine, usvojila jednoglasno Zakon o zaštiti i dobrobiti životinja. Između ostalog, u istom je detaljno regulirana problematika pasa lotalica.

Ovim Zakonom je populacija ovih nesretnih životinja zaštićena od ubijanja i eutaniziranja na način kako se prije stupanja na snagu prakticiralo. Zakonom je predviđeno prvenstveno otvaranje skloništa za pse. U konačnici, nakon stupanja na snagu Zakona o dobrobiti životinja, populacija pasa lotalica se dodatno povećala. U 2012. godini broj pasa lotalica, prema neslužbenim procjenama u Kantonu Sarajevo se kretao između 12000 i 13000. Trend velikog povećanja pasa lotalica pratio je i druge Kantone FBiH. Razlog ovakvoj „populacionoj eksploziji“ je dvojak. Skloništa za pse lotalice nisu formirana u općinama gdje je to bilo neophodno, sterilizacije i/ili kastracije odraslih pasa lotalica se nisu odvijale obimom i dinamikom koji bi bio dostatan da se reducira reprodukcija ovih životinja.

Danas u BiH populacija pasa je djelimično reducirana. Dogs Trust, dobrotvorna organizacija za dobrobit životinja Velike Britanije, Veterinarski fakultet u Sarajevu i veći broj nevladinih organizacija su poduzimali skup mjera i aktivnosti u pogledu humanog zbrinjavanja pasa lotalica. Permanentna kastracija/sterilizacija pasa i njihovo održivo udomljavanje, kroz duži vremenski period, dali su konkretne rezultate. Također uspostavljanje i funkcioniranje pojedinih skloništa za pse, značajno su pomogli uklanjanju većeg broja pasa sa javnih površina. Populacija pasa lotalica, kako je već rečeno, je djelimično reducirana, ali i dalje itekako prisutna u BiH.

Posljedice koje uzrokuju psi lotalice

Činjenica je da su psi lotalice, potencijalni domaćini velikog broja uzročnika bakterijskih, zaraznih, virusnih i parazitarne bolesti. Isti su izvan veterinarskog nadzora, što upućuje na moguće nepovoljne utjecaje po zdravlje ljudi i domaćih životinja. Bolesti kao što su: bjesnilo, bruceloza, ehinokokoza, lajšmanioza, listerioza te sindrom „larve migrans“ i brojne druge, nezaobilazno su povezane sa psima lotalicama i dovoljan su razlog za zabrinutost stanovništva (Katica i sar., 2006).

U urbanim sredinama, psi lotalice, ugrožavaju fizičku sigurnost najčešće djece i starih osoba, jer se često pojavljuju na javnim površinama u čoporima. Ukoliko su se ove najranjivije populacije uspjele sačuvati direktnih ugriza, često su pretrpjele dugotrajne psihološke traume. Osim toga, svojim glasanjem, psi lotalice, nerijetko uzurpiraju socijalni mir građana.

U ruralnim dijelovima psi lotalice fecesom i urinom kontaminiraju pašnjake i obradive zemljišne površine, na-

padaju stoku, a u šumama u potrazi za hranom uništavaju šumsku faunu ubijajući fazane, zečeve i druge životinje (Katica i sar., 2017^a; Katica i sar., 2017^b).

Iz usne šupljine pasa, u njihovoj slini, na jezicima i gingivama izolirano je nekoliko stotina različitih vrsta bakterija (Nieves i sar., 1997; Rollof i sar., 1987). To se odnosi na pse poznatih vlasnika koji su u većoj ili manjoj mjeri imali zdravstvenu - veterinarsku skrb. Pretpostavlja se veća kvantitativna i kvalitativna zastupljenost bakterijske populacije u usnoj šupljini populacije pasa lotalica bez veterinarskog nadzora. Ugrizi su prvi, najčešći i najlakši za prepoznavanje štetnih učinaka uličnih pasa na zdravlje ljudi. Teško je tačno dokazati zašto psi ujedaju, kada i koji profil osobe je posebno rizičan. Ima više razloga agresivnog ponašanja pasa, a najčešći su potraga za hranom, zaštita mladunčadi ili čuvanje teritorija u kojem žive (Katica i sar., 2017^a). Ujedi pasa uzrokuju značajno oštećenje tkiva. Pored površinskog oštećenja kože, mišića, tetiva, krvne žile i živci su često oštećeni. Zbog prisutnosti mikroorganizama u ustima psa, njihov ugriz je rizik za pojavu bakterijskih infekcija i rana.

U dubljim ranama ugriza postoji rizik za germinaciju spora *Clostridium tetani* i posljedičnog tetanusa, pogotovo ako rana nije adekvatno tretirana. Najveći broj ljudi koje su psi lotalice ugrizli bili su u Tuzlanskom kantonu, dok je stopa grizenja bila najveća u Kantonu Sarajevo sa 98 ugriza na 100.000 stanovnika (Katica i sar., 2017^a). Međutim, najveći rizik povezan s ugrizom je opasnost od bjesnila (Šimić i sar., 2017).

Najčešća parazitarna bolest koja se javlja je ehinokokoza, koja je također i zoonoza na području Bosne i Hercegovine (Obradović, 2009).

Zaključci

Razlozi za rješavanje problema prekomjernosti populacije pasa lotalica, nesretnih i nezbrinutih životinja, mnogobrojni su i to kako sa zdravstvenog, higijenskog, ekološkog i estetskog, tako i sa socijalnog aspekta. Reduciranje velikog broja pasa lotalica zahtijeva skup mjera i aktivnosti kao što su: primjenjivi pravni okvir, održivo udomljavanje, kastracija pasa, izgradnja skloništa, eutanazija bolesnih i agresivnih pasa.

Literatura

1. Agarwal, N., Reddajah, V.P., 2004. Epidemiology of dog bites: a community based study in India. Trop Doct. 34, 76-8.
2. Fogle, B., 2005. Nova enciklopedija pasa. Rijeka, Leo-Commerce, str. 14-19.
3. Griego, R.D., Rosen, T., Orengo, I.F., Wolf, J.E., 1995. Dog, Cat and human bites: a review. J Am Acad Dermatol. 33, 1019-29.
4. Katica, M., Obradovic, Z., Gradasevic, N., Hadzimosic, N., Mujkanovic, R., Mestric, E., Bašić F., Toplaović, B., Smajkić, R., Dupovac, M., Celebicić, M., 2017^a. Assessment of the Effect of Stray Dogs as a Risk Factor for the Health of Population in Certain Areas of Bosnia and Herzegovina. EJBS. 4, 107-111.

5. Katica, M., Mujkanović, R., Imamović, Dž., Šaljić, E., Kadić, M., Balta, S., 2006. Problemi sa psima lutalicama u ZDK i KS, u: IV Simpozium poljoprivrede, veterinarstva, šumarstva i biotehnologije, Zenica, p. 46.
6. Katica, M., Gradasevic, N., Hadzimosic, N., Obradovic, Z., Mujkanovic, R., Mestric, E., Coloman, S., Dupovac, M., 2017^b. Widespread of Stray Dogs: Methods for Solving the Problem in Certain Regions of Bosnia and Herzegovina. Int J Res – Granthaalayah. 5, 414-422.
7. Nieves, MAP., Kinyon, HJM., Riedesel, DH., 1997. Bacterial isolates from plaque and from blood during and after routine dental procedures in dogs. Vet Surg. 26, 26-32.
8. Obradović, Z., 2009. Ehinokokoza. Fakultet zdravstvenih studija, Univerzitet u Sarajevu, p. 55-67.
9. Organization for Respect and Care of Animals (ORCA), 2005. Interna publikacija. Beograd, Kalibri, str. 11-112.
10. Rollof, JG., Nordin-Fredriksson, G., Holst, E., 1989. Pasteurella multocida occurs in a high frequency in the saliva of pet dogs. Scand J Infect. Dis. 2, 583-584.
11. Šimić, I., Krešić, N., Lojkić, I., Bedeković, T., 2017. Rabies in Carnivora and Bats in the Republic of Croatia. Veterinarska stanica. 48, 145-151.
12. WHO, 1988. Report of a WHO consultation on dog ecology studies related to rabies control (unpublished doc WHO/Rab.Res/88.25).

UNIVERZITET

SARAJEVO

**VETERINARSKI
FAKULTET.**

JOVNA US